

ФРІЛАНС ТА ЙОГО ПЕРСПЕКТИВИ НА УКРАЇНСЬКОМУ РИНКУ ПРАЦІ

Лєскова Л. Ф.

Україна, м. Чернігів, Чернігівський національний технологічний університет, старший викладач кафедри соціальної роботи

Abstract. The article is dedicated to the problem of the impact of information technologies on ented-transformation of employment in Ukraine. The paper considers the development of new, flexible forms of employment, creation of new jobs in the sector of freelancers. Advantages of non-standard forms of employment and the problems that they cause in the field of socio-labour relations. Stressed that due to the globalization of the labor market, freelance is one of the most effective tools for combating unemployment for countries where there is a high level of it. Noted that the State should be interested in the creation of conditions for development of freelance as freelancers to create new products and provide important services using information and communication technologies, and the development of freelance as a valuable form of entrepreneurship positively affects the gross national product (GNP) of Ukraine, reduces the level of unemployment and income into the budget

Keywords: freelancing, freelancer, employment, informal employment, remote work, labor-marker

Трансформаційні процеси, що сьогодні відбуваються в українському суспільстві зачіпають усі сторони суспільного життя, у тому числі і сферу зайнятості населення. Проблема працевлаштування особливо актуалізувалася в Україні в нинішній кризовий період. Бич нашого часу – безробіття – одна із найважливіших соціально-економічних проблем, що потребує пильної уваги з боку держави і суспільства. Щоб його подолати, потрібно створювати нові робочі місця і на це потрібні величезні кошти. Але дедалі впевненіше заявляє про себе таке явище, як фріланс, коли робочі місця створюються практично з «нічого» (принаймні для держави), до того ж там, де вони реально затребувані.

Останнім часом багато досліджень почали присвячуватися самостійній неформальній зайнятості, віддаленій роботі, гнучкому графіку. У першу чергу, це пов'язано з тим, що самостійна зайнятість по цей день залишається мало дослідженим поняттям.

У зв'язку з тенденцією, що склалася у світовій економіці, формується новий клас працівників, котрі не орієнтуються на роботу у штаті, а готові працювати за наймом на короткотривалий період часу. Працівників даного класу називають фрілансерами, а таку форму зайнятості – фрілансом.

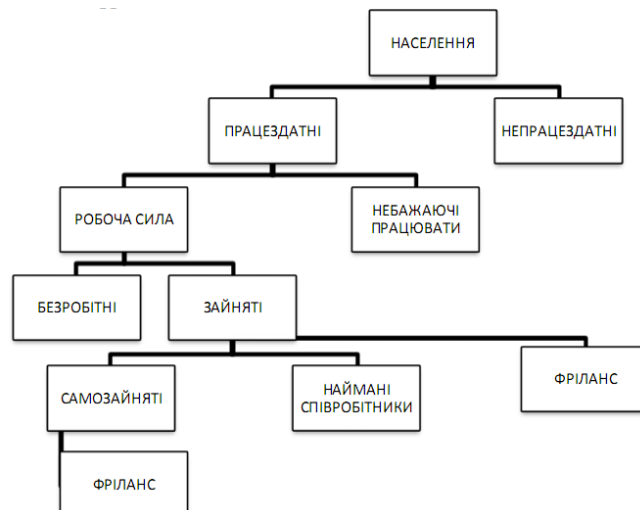

Рис. 1. Класифікація населення України по факту стосовно зайнятості

У наведеній схемі під самозайнятими розуміються працівники, які здійснюють підприємницьку діяльність, зареєстровані як приватні підприємці або такі, що виконують конкретну роботу відповідно до договору підряду або іншого договору, який є діючим на

території країни. Ми виділяємо фрілансерів як серед даної групи, так і серед групи осіб, котрі не реєструють трудові відносини офіційно.

Поняття фрілансер (freelancer) з'явилося ще у середньовіччі. Фрілансерами (буквально «вільна списа») називали професійних військових, котрі слугували різним наймачам за винагороду. Вальтер Скотт у своєму романі «Айвенго» називав так «вільних списоносців». Починаючи з XIX століття у Європі так починають називати «вільних художників» – незалежних журналістів, а також представників інших творчих професій. Ці люди воліли не зв'язувати себе довгостроковими зобов'язаннями із роботодавцем, виконуючи поодинокі замовлення.

Розвиток інтернет-технологій, глобалізація ринку праці й можливість наймати персонал у режимі онлайн призвели до зростання популярності віддаленої (дистанційної) роботи. Наприклад, у США більш ніж третина співробітників є фрілансерами. В Україні такий вид занятості менш популярний. Проте з врахуванням залученості молодих спеціалістів у інформаційні технології є підстави припускати, що з часом кількість фрілансерів буде лише зростати. Сьогодні фріланс є широко розповсюдженою формою самостійної зайнятості. Тепер під фрілансером розуміється людина, котра виконує роботу без укладання довгострокового договору з роботодавцем, котрого винаймають тільки для виконання певного виду робіт (позаштатний працівник). **Фріланс дає можливість самостійно керувати часом і проектами, пропонувати свої послуги на міжнародному ринку та, відповідно, більше заробляти.**

Що ж таке віддалена (дистанційна) робота або фріланс? У сучасній економічній науці інститут фрілансу є мало досліджене явище, а тому і визначень фрілансу існує незначна кількість. Необхідно дати роз'яснення сутності інституту фрілансу: «Фріланс (freelance) – це робота, зміст якої полягає в тому, що деяка особа або фірма для виконання певної задачі наймає собі людину, котра може знаходитися в іншому місті або навіть в іншій країні»[5]. В країнах Західної Європи та США фріланс – вільна зайнятість, переважно віддалена поза штатом організації. Д.О. Стребков у своїх працях дає наступне визначення: «Фріланс – це форма самостійної зайнятості» [4]. На професійних іноземних сайтах можна зустріти таке тлумачення цього поняття: «Фріланс – це робота на контрактній основі для різних компаній, на відміну від роботи в якості співробітника для однієї компанії»[6]. Самі фрілансери у професійних товариствах сутність поняття фріланса вбачають у наступному: це віддалена робота, при якій не потрібна присутність працівника на робочому місці [7]. Виходячи із поданих вище визначень фрілансу, можна запропонувати визначення, яке буде відповідати характеристикам кожного із них. Фріланс – це вид людської діяльності, представлений у формі самозайнятості, яка виражається у наданні послуг, переважно віддалено, на засадах короткотермінового договору на певний перелік робіт між замовником та виконавцем, поза штатом організації. А, фрілансери, відповідно, - це люди, котрі надають ці послуги.

Сьогодні фрілансери – це незалежні висококваліфіковані працівники, які не перебувають у штаті організацій, а самостійно надають послуги замовникам завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій, без укладання довгострокового трудового договору [2, с. 376].

Займаються фрілансом, як правило, представники так званих творчих професій (письменники, журналісти, дизайнери, художники, фотографи), а також спеціалісти ІТ (веб-розробники, веб-дизайнери, контент-менеджери, адміністратори сайтів та інші представники подібних професій). Серед фрілансерів також багато архітекторів, інженерів, маркетологів, спеціалістів з реклами.

Проте, навіть не володіючи потаємними знаннями у сфері дизайну, web-дизайну, програмування чи маркетингу, все одно можна знайти можливість для роботи фрілансером, а саме, як приклад: перекладацька робота, коректорська робота, написання студентських робіт на замовлення, рерайтинг та копірайтинг тощо.

Фріланс – це співробітництво з роботодавцем на тимчасовій або постійній основі, яке здійснюється через інтернет. А це означає, що обумовлена робота або проект здійснюється на території виконавця, а не роботодавця.

У цьому випадку фрілансер, він же виконавець, має свободу дій, тобто виконує роботу або проект у зручний для нього час та зручним для нього способом.

Однією із головних переваг цієї неформальної зайнятості є те, що фрілансери беруть таку роботу, яка їх задовольняє, беруть такі замовлення, які їх влаштовують і є для них цікавими.

Для багатьох фріланс є не тільки видом заробітку віддаленої роботи, але і способом життя та мислення, свободою дій та відсутністю жорстких регламентів. Це – вільний шлях, відступ від громадської думки та стереотипів.

Поширеною є справедлива думка, що фріланс – це вибір і прерогатива нового покоління – молоді. З одного боку, молодим людям без досвіду роботи важко знайти традиційне робоче місце, яке, до того, ще й задовольняло б їх. З іншого боку, свобода і незалежність, яку дає дистанційна зайнятість, теж більше імponує молоді. Та й виросло це покоління з комп'ютерами і гаджетами, тому така робота для них і звична, і цікава. Більшість фрілансерів у світі – люди віком до 35 років. Середній вік фрілансера в Україні – 26 років [3].

Якщо людина вирішила займатися фрілансом, то вона має володіти такими якостями як комунікабельність, вміння вести переговори, вільно зав'язувати ділові контакти, вирішувати фінансові та організаційні питання.

Фрілансер повинен правильно прорекламувати себе та свої здібності, він має створити такі умови, щоб клієнти поверталися до нього знову і знову.

Фріланс має свої переваги і недоліки у діяльності, як для самого фрілансера, так і для роботодавця. **До переваг роботи фрілансера можна віднести:**

- Незалежність – свобода вибору робочого завдання;
- Вільний графік роботи;
- Відсутня транспортна проблема, можливість працювати вдома (що особливо актуально для молодих матусь та маломобільних категорій громадян);
- Максимально комфортні умови праці – персоналізоване робоче місце, одяг, температурний режим, харчування тощо;
- Порівняно високий рівень доходу (фрілансеру не потрібно витратити кошти на оренду офісу, на щоденні транспортні витрати тощо);
- Виконання лише власної роботи – ніхто не попросить «підмінити»;
- Створення оптимального балансу між роботою та сім'єю;
- Можливість самостійно обирати роботу та відмовлятися від виконання нецікавих проектів;
- Можливості для міжнародної співпраці;
- Можливість самостійно обирати партнерів, а не підстроюватися під уже існуючий колектив.

Переваги в діяльності роботодавця:

- Можливість платити тільки за виконану роботу, а не за години, які проведені на робочому місці;
- Можливість залучати фахівців більш високого класу із різних регіонів;
- Можливість заощадити на дорого вартісному робочому місці в офісі;
- Відсутність необхідності надавати соціальні гарантії, оплачувати відпустки та лікарняні;
- Можливість мінімізувати документообіг та звітність;
- Можливість відмовитися від продовження співробітництва із фрілансером у будь-який момент, що є простішим, ніж звільнення штатного співробітника і потребує наявності певних підстав та дотримання більш складних юридичних процедур.

Проблемами (недоліками) в діяльності фрілансера можна назвати наступні:

- Не завжди є гарантії отримання оплати за виконану роботу;
- Нестабільність прибутків;
- Відсутність соціального пакету;
- Необхідність самому вести бухгалтерію і платити податки;
- Не завжди є підходящі пропозиції;
- Додаткові витрати на робоче місце;
- Можливі проблеми із задоволенням замовлень на споживчий кредит;
- Примарні можливості для якісного кар'єрного росту.

Проблеми (недоліки) в діяльності роботодавця: неможливість контролювати процес виконання роботи[1].

В Україну загальносвітовий тренд фрілансу прийшов з певною затримкою. Наші фахівці довго придивлялися до такого способу заробити, не до кінця довіряючи йому. Але посткризовий ринок праці так і не зміг показати відчутне зростання...усе це й спонукало співвітчизників вирушити у «вільне плавання».

Більшість населення країни навіть і не знають про існування даного поняття. Деякі ототожнюють поняття «індивідуальний підприємець» та «фрілансер», але їх слід розмежовувати, бо фрілансер – це певного роду спеціаліст, а індивідуальний підприємець часто виступає у ролі роботодавця і може мати власних співробітників.

Тож, дійсно, без перебільшення можна констатувати, що фріланс, зародившись у США, дедалі впевненіше крокує планетою. За даними дослідження, проведеного топ-фахівцями

Freelancers Union та CEO Elance-oDesk, близько 55 млн. американців уже є фрілансерами – це майже 35% усіх трудових ресурсів Америки. І припускають, що до 2020 року фрілансери складуть 60% всього світового ринку праці, оборот фрілансу зросте до 46 млрд.доларів. Цілком закономірно, що й наші співвітчизники теж не відмовляються від шансу мати вільний заробіток. За найскромнішими оцінками, щорічні темпи зростання числа фрілансерів з України на світовому ринку – від 10 до 25%. І річ не тільки у складній економічній ситуації в країні. Згідно з даними регулярних соціопитувань, вісім з кожних десяти наших співвітчизників, потерпаючи від хамства і самодурства своїх начальників, втомившись від регулярних безстрокових відпусток «за власний рахунок» і затримок з виплатами зарплати, давно вже хотіли б працювати на себе, а не «на дядька». Просто не всі поки що знаходять у собі сили й сміливість зважитися на такий радикальний крок, бояться численних ризиків і, як наслідок, – розорення.

Досить сказати, що кожного року в країні отримують дипломи значна кількість молодих фахівців, але далеко не всіх з них чекають робочі місця. А от фріланс приймає всіх «із розкритими обіймами», незважаючи на вік, відсутність досвіду роботи тощо. Головне – якісно і вчасно виконувати завдання. Як результат, кількість «вільних художників» в Україні постійно зростає.

Сьогодні дистанційна робота активно поширюється в Україні. Саме тому, з'явилися пропозиції щодо легалізації так званої «дистанційної роботи», фрілансу, зокрема і роботи в мережі Інтернет. Йдеться про негативні моменти такого виду діяльності. Зокрема, наголошується, що дистанційні працівники часто працюють нелегально, а тому на них не поширюються норми українського законодавства щодо соціального захисту. Законопроект, який торкається цих питань, був розроблений Міністерством соціальної політики. Мета, яку переслідує Мінсоцполітики, розробивши такий документ, – забезпечити дистанційно працюючим соціальний захист, а також врегулювати питання оплати праці таких співробітників (За матеріалами: www.segodnya.ua).

Отже, держава має бути зацікавлена у створенні умов для розвитку фрілансу, оскільки саме фрілансери створюють нові товари та надають важливі послуги, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології, а розвиток фрілансу як повноцінної форми підприємництва позитивно впливає на валовий національний продукт (ВНП) України, знижує рівень безробіття та приносить дохід у бюджет.

Таким чином, на основі вищевикладеного, можна відзначити, що фріланс або віддалена робота в Україні – це нова модель відносин між роботодавцем та спеціалістом, яка за багатьма показниками випереджає класичну (мається на увазі наймана праця в офісі). Все більше молодих спеціалістів не бачать себе у межах певної організаційної структури, а хочуть працювати на себе. Діяльність фрілансерів спрямована на кінцевий результат, а не на відпрацювання необхідної кількості годин в офісі, що робить їх більш конкурентоспроможними, порівняно з іншими.

Але, слід усвідомлювати і той факт, що фріланс – це вільний політ, де ти маєш можливість самостійно приймати всі рішення і в той же час повинен щоденно випробовувати себе на міцність і боротися із живою конкуренцією, вирішуючи проблему заробітку. Можливий компроміс – сполучення фріланса із постійною офіційною роботою, що дозволяє використовувати переваги обох видів зайнятості. Завжди добре, коли у вас є запасний парашут! Бути фрілансером чи не бути – це справа особиста та необхідно просто пам'ятати про всі переваги та недоліки такої форми зайнятості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Демченко С.В. Фриланс как форма самостоятельной занятости//Актуальные проблемы права: материалы IV международ. Науч. Конф..(г. Москва, ноябрь 2015 г.). – М.: Буки-Веди, 2015. – С. 184-186.
2. Кузьмін О.Є. Фріланс та загальна характеристика фрілансера / О.Є. Кузьмін, Н.Ю. Солярчук // Науковий вісник НЛТУ України. НУ "Львівська політехніка, 2012. – Вип. 22.7. – С. 375–380.
3. Кулеш С. Статистика по рынку фриланса в регионах Украины [инфографика] [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://itc.ua/news/statistika-po-ryinku-frilansa-v-regionah-ukrainyi-infografika/?utm_source=feedburner&utm_medium=feed&utm_campaign=Feed%3A%20itc-ua%20%28ITC.ua%29
4. Стребков Д.О., Шевчук А.В. Фрилансеры в информационной экономике: как россияне осваивают новые формы организации труда и занятости (по результатам Первой всероссийской переписи фрилансеров): препринт WP4/2009/02. М., 2009. С. 7.
5. Фрілансер. URL: <http://ru.wikipedia.org/wiki/Фрілансер>.
6. Freelance. URL: <http://www.businessdictionary.com/definition/freelance.html>.
7. Что такое фриланс. URL: <https://www.freelance.ru/users/serya>